

LATIN –LANGUAGE OF MEDICAL COMMUNICATION

Eugenia Mincu

Assoc. Prof., PhD, The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences

Abstract. The Latin language, a communication language in medicine through excellence, it is adjusting to verbal requirements, fulfills the medical “language functions” in the act of medical communication.

The scholarly formula, a concis “space”, where the spirit and the intelligence cohabit, are a form of medical pedagogy, which maintains the bond with the receiver. Laconical, didactical – these erudite statements are markers of the universal medical culture.

The Latin aphorisms are “scholar bodies” which, one more time, illustrate the perpetuation of the Latin language as a language of the sciences. The medicine is the domain through excellence, where the Latin language proved the status of „Latina gintă e regină/ Între-ale lumii ginti mari...” (Vasile Alecsandri).

Out of 312 Latin formula attested in the medical language, 103 are forming the terminological corpus.

Keywords: terminology, medicine, Latin language, terminological function.

Introducere. Lingvistul Roman Jakobson, relevând „funcțiunile limbajului”, menționa importanța „factorilor constitutivi în orice act de vorbire”: expeditor → mesaj → destinatar (Jakobson, 1964, p. 87-97).

„Pentru ca mesajul să-și îndeplinească funcțiunea, el are nevoie de un *context* la care se referă (sau, într-o nomenclatură mai echivocă, de un «referent»), pe care «destinatarul» să-l poată pricepe și care să fie sau verbal sau capabil de a fi verbalizat; de un cod întru totul, sau cel puțin parțial, comun atât «expeditorului», cât și „destinatarului” (sau, cu alte cuvinte, comun celui care codează și celui care decodează); în final, are nevoie de contact, conductă materială sau legătură psihologică dintre cei doi, care le dă posibilitatea să stabilească și să mențină comunicarea. Dată fiind multitudinea „funcțiunilor limbajului” (referențială/ denotativă, poetică, emotivă/ expresivă, conotativă, fatică, metalingvistică), „fiecare dintre acești șase factori determină o altă funcțiune a limbajului. Deși distingem șase aspecte esențiale ale vorbirii, ar fi greu să găsim vreun mesaj verbal care să îndeplinească numai o singură funcțiune. Diversitatea nu rezidă în monopolul uneia dintre aceste multiple funcțiuni, ci în ordinea ierarhică diferită a funcțiunilor. Structura verbală a unui mesaj depinde în primul rând de funcțiunea predominantă”.

Limba latină, limbă de comunicare prin excelență în medicină, se ajustează cerințelor verbale, îndeplinește „funcțiunile limbajului” medical în actul de comunicare medicală.

Formulele savante, „un spațiu” concis, în care spiritul și inteligența conviețuiesc (Butiurca, 2016, p. 25), **sunt o formă de pedagogie medicală**, care mențin legătura cu receptorul (funcțiunea fatică). Laconice, didactice – aceste enunțuri erudite sunt markeri ai culturii medicale universale.

Limba latină își exercită funcția terminologică prin: a) limbă de comunicare în medicină (termeni latini – în articolul *Conformații spațiale ale bursei omentale* (Suman, 2015, p. 112-119), 15 termeni anatomici au o prezență în limba latină: „Cavitatea în cauză, în *decubitus dorsalis*, prezintă un spațiu extrem de larg, în care lichidul patologic se acumulează, ușor, sub stomac și, parțial, în *recessus lienalis*, însă practic nu nimereste în *recessus superior*”, formule

savante în pedagogia medicală, prescripții medicale în limba latină etc.); b) limbă-sursă de extragere, creare de noi termeni, la nivel internațional.

Formulele savante în terminologia medicală

Dacă vrem să înțelegem lumea de astăzi, trebuie să înțelegem lumea antică, ale cărei valori autentice sunt și constante ale spiritualității umane. Horia C. Matei

Aforismele latine sunt „corpuri savante” care, o dată în plus, ilustrează perpetuarea limbii latine ca *limbă a științelor*. Medicina este domeniul prin excelență, în care limba latină și-a demonstrat statutul de „Latina gintă e regină/ Între-ale lumii ginte mari...” (Vasile Alecsandri).

Din 312 formule latine atestate în limbajul medical, 103 formează corpusul terminologic.

Marele Hippocrate menționa trei „elemente” indispensabile medicinei: „**pacientul, boala, medicul**”.

Propunem următoarea clasificare a formulelor savante, utilizate în terminologia medicală:

Criteriul funcțional

Disciplinele medicale solicită anumite formule savante în funcție de specificul său:

a) Terminologia anatomică: în descrierea experimentelor din domeniu, se recurge, de regulă, la formule generale (unele dintre ele devenite uzuale), de tipul: *de facto/ de fapt; în realitate; post factum/ după ce s-a săvârșit fapt;*, *in vivo/ pe viu; in vitro/ în laborator; a priori/ din timp, anticipat; a posteriori/ din experiență; casus ordinarius/ caz ordinar; casus extraordinarius/ caz extraordinar; ad hoc/ pentru moment(ul) dat, în acest scop; pentru acest lucru; ad exemplum/ de exemplu, după model, ca probă; ad maximum/ la maximum* etc.

b) Terminologia clinică abundă în aforisme; este segmentul în care medicul și pacientul conlucrează. *Pro diagnosi/ Diagnosticarea* conține trei etape importante în *Ratio medendi/ raționamentul medicației*.

1. Anamneza se consideră foarte importantă în stabilirea unui diagnostic corect. Medicul este îndemnat: *Ausculata et perpende!/ Ascultă și chibzuieste!* Formulele frecvent utilizate sunt: *anamnēsis vitae/ date despre viața bolnavului; anamnēsis morbi/ date despre etiologia și evoluția bolii, sine causa/ fără motiv, asimptomatic; sine dubio/ fără dubiu*, etc.

2. Examenul clinic-obiectiv: *Rubor, tumor, calor, dolor et function laesa/ Roșeață, tumefacție, căldură (temperatură ridicată), durere și agravarea funcției* – acestea sunt simptomele clasice ale inflamației; *status quo ante/ starea existentă; status praesens aegroti/ starea actuală a bolnavului; habitus aegroti/ aspectul pacientului* etc.

3. Examenul paraclinic: *pro analysi/ pentru analiză; cito!/ repede!*; *ultima ratio/ ultimul raționament* etc.; etapa confirmă sau infirmă un diagnostic preventiv, fiind numită și *Diagnosis ex juvantibus* (< lat. *ex*, „din” + < lat. *juvanus*, „ceea ce ajută, ajutător”) *seu diagnosis et observatione*.

Diagnosticianul este un om al cărților (M. Ralea), chinuit de probleme abstracte, care ia contact cu realitatea (Fr. Rainer), dar care trebuie „să aibă o viziune modernă, o perspectivă, un prognostic...”. *Bene diagnoscitur, bene curatur/ Un diagnostic corect este un tratament corect și Ignotinullacuratiomorbi/ Nu poți trata o boală neidentificată (= necunoscută)* (Celsius).

Tratamentul se finalizează cu însănătoșirea bolnavului, căci *Sublata causa, tollitur morbus/ Eliminând cauza, se elimină boala*, dar și cu *Exitus letalis/ deces*.

c) Terminologia farmaceutică: Primul remediu folosit de om au fost plantele medicinale. Homeoterapia este un tratament de alternativă, dar vechi în esență, bazat pe principiul *Similia similibus curantur/ Cele ce se aseamănă se tratează prin lucruri asemănătoare* (= focul prin foc

se stinge). *Vis medicatrix naturae/ Puterea tămăduitoare a naturii* este incontestabilă, plantele medicinale întotdeauna au fost și rămân a fi „prietenele sănătății”: *Natura sanat, medicus curat morbus/ Natura vindecă, medicul tratează boala.*

În prescrierea medicamentelor, înțelepciunea savantă recomandă: *Medica mente, non medicamentis/ Tratează cu mintea, nu cu medicamentele*, pentru că *Medicamenta heroica in manu imperiti sunt, ut gladius in dextra furiosi (in dextra manu)/ Medicamentele active (= heroinele) în mâna unui impertinent sunt ca o sabie în mâna (dreaptă) a furiosului.*

Formulele latine se regăsesc în rețetă, în modul de preparare, în modul de administrare a remediilor medicamentoase etc.; mai mult decât atât, până nu demult, limba latină era limba de bază la nivel de comunicare medic-farmacist. Actualmente, se recomandă prescrierea rețetelor în limba națională, dar medicii continuă să folosească limba latină, demonstrându-i, o dată în plus, perpetuarea: *Medicus sine materia Latina non est medicus/ Medicul fără cunoașterea limbii latine nu este medic.*

Cele mai frecvente expresii farmaceutice se referă la:

a) **Modul de administrare:** *ad usum internum/ pentru uz intern; ad uzum externum/ pentru uz extern; ad balneum/ pentru baie* etc.

b) **Efectul curativ:** *contra tussim/ împotriva tusei; contra morbum/ împotriva bolii; contra scabiem/ împotriva scabiei* etc.

c) **Timpul de administrare:** *inter cenam/ în timpul cinei (= mesei); per diem/ per zi; ex tempore/ după necesitate* etc.

d) **Destinația preparatelor medicamentoase:** *pro me = pro auctor/ pentru mine, pentru autor* (rețeta și-o prescrie însuși medicul); *pro aegrotus/ pentru bolnav; pro narcosi/ pentru narcoză; pro infantibus/ pentru copii* etc.

e) **Modul de preparare a remediilor:** *cum aqua/ cu apă; cum extracto/ cu extract; pro dosi/ pentru o doză (= priză)* etc.

f) **Calitatea preparatelor medicamentoase:** *sine colore/ fără culoare; sine residio/ fără reziduuri; per se/ în stare pură* etc.

g) **Forma de administrare:** *in tabulettis/ în tablete; in vitro nigro/ în sticlă neagră; in vitro fusco/ în sticlă brună; in ampullis/ în fiole* etc.

h) **Cauza administrării:** *prae dolore/ din cauza durerii* etc.

i) **Cantitatea remediului:** *dosis pro dosis = dosis pro die/ doză per zi* etc.

Criteriul morfologic

În funcție de criteriul morfologic, formulele savante au la bază:

1. **Verbe:** *Verte!/ Întoarce! Cave!/ Păzește-te!* etc.
2. **Substantive:** *cum aqua/ cu apă; cum extracto/ cu extract* etc.
3. **Substantive + adjective:** *ad usum internum/ pentru uz intern; ad uzum externum/ pentru uz extern* etc.
4. **Adverbe:** *Cito!/ Repede! In brevi/ Pe scurt* etc.
5. **Pronume:** *pro me/ pentru mine* etc.

Criteriul aplicativ (intra-/ interdisciplinar)

Aria funcțională a formulelor savante presupune:

1. **Funcționalitate intradisciplinară consacrată:** *per os/ peroral, post partum/ după naștere* etc.

În funcție de frecvența utilizării, distingem formule savante devenite uzuale la diverse niveluri de comunicare:

a) Nivelurile de comunicare medic-medicinist, medic-societate sunt cele mai solicitate, pornind de la educativul *Ignorantia non est argumentum/ Ignorarea (= nepregătirea temelor) nu este un argument* până la formulele didactice de tipul *Rubor, tumor, calor, dolor et function laesa/ Roșeață, tumefacție, căldură (temperatură ridicată), durere și agravarea funcției* etc. În *Cursul de chirurgie* (Curs de Chirurgie, 2016), sunt utilizate 24 de formule savante.

b) Nivelul de comunicare medic-farmacist: *Verte!/ Întoarce!; Cito!/ Repede!; ex tempore/ (farm.) imediat* etc.

c) Nivelul de comunicare medic-medic: *Cito! Cave!* etc.

Non est census supersalutis corporis/ Nu este nimic mai de preț ca sănătatea omului, de aceea toate formulele de salut conțin cuvântul/ ideea de sănătate: Omnes salvos volumus! Să fiți sănătoși!; Salvete!/ Sănătoși V-am găsit! Salut!; Valet! Rămâneți sănătoși! La revedere! etc., iar încrederea în omul-medic *Praesente medico nihil nocet/ În prezența medicului, nu mai există niciun pericol* trebuie să fie subordonată credinței supreme.

2. Funcționalitate interdisciplinară (medicină, lingvistică, filosofie, ziaristică etc.): *Sensu stricto/ în sens strict; sensu largo/ în sens larg; ab origine/ de la origini; post mortem/ după moarte* etc.

Concluzii. Referindu-se la limba latină, utilizată în terminologia medicală, unii cercetători o cataloghează ca fiind „o limbă moartă”, care îi salvează pe cei vii.

Totuși considerăm neveridică sintagma *limbă moartă*, deoarece este demonstrată vitalitatea limbii latine în procesul de formare a terminologiilor, în general, și a terminologiei medicale, în particular.

Limba latină își exercită funcția terminologică prin: a) **limbă de comunicare în medicină (termeni latini, formule savante în pedagogia medicală, prescripții medicale în limba latină etc.);** b) **limbă-sursă de extragere, de creare de noi termeni, nivel internațional.**

Formulele savante reprezintă una dintre formele de pedagogie medicală. S-a propus o clasificare a formulelor savante în baza următoarelor criterii: morfologic, structural, funcțional.

BIBLIOGRAPHY

1. Butiurca D. Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele specializate. Iași: Institutul European. 2015. 244 p.
2. Curs de Chirurgie, UMF, Iași, 2016.
3. Jakobson R. Lingvistică și poetică. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă, în Problemedestilistică. În: Culegerede articole, București: Editura Științifică, 1964, p. 87-97.
4. Suman S. et al. Conformații spațiale ale bursei omentale. În: *Actual issues of morphology. Materials of the International Scientific Conference dedicated to 70th year anniversary of Nicolae Testemitsanu State University of Medicine and Pharmacy, Chișinău, October, 15-16, 2015*, p. 112-119.